

Esaera zaharrekin jolasean

Euskadi Irratiko *Argi ibili* saioan, Sopelan, AEKk antolatzen duen Esaera Zaharren Txapelketaren berri jasoko duzu, eta esaera zaharrekin jolastuko zara.

Sekuentzia honetan, hau egin dezakezu:

- Esaera zaharrak erabiltzen dituzun kontatu.
- Irratsaioa entzun eta galderen erantzun zuzenak hautatu.
- Esaera zaharrak osatu eta esanahiak ikasi, txapelketa eginda.
- Bertsoak eta esaera zaharrak lotu.
- Sopelako txapelketan parte hartzeko plana egin.

AEK

TALDEAN

Entzun aurretik

1. Esaera zaharrak erabiltzen dituzu?

Erantzun galderei, eta komentatu ikaskideekin.

- Erabiltzen al dituzu esaera zaharrak? Eta, zure inguruan, erabiltzen al dira?
- Gustatzen zaizkizu? Zein egoeratan edo zertarako erabiltzen dituzu edo dituzte?
- Ezagutzen duzu esaera zaharren txapelketaren bat?
- *Nik ez ditut gehiegi erabiltzen, baina nire amak, askotan. Pila bat dakizki!*
- *Nik uste dut jakintza transmititu izan dutela belaunaldiz belaunaldi.*

Zein esaera zahar ezagutzen duzu? Idatz itzazu hemen bizpahiru.

Euskarazkorik ez badakizu, idatzi zeure ama-hizkuntzan. Ondoren, ikaskide guztion artean saiatu euskarazko ordaina topatzen!

BAKARKA

Entzun bitartean

2. Zer diote irratsaioan?

Entzun Euskadi Irratiko *Argi ibili* saioan Sopelako Esaera Zaharren Txapelketako antolatzaile bati egindako elkarrizketa, eta aukeratu erantzun zuzena.

Sopelako
Txapelketa

1. Edizio bakoitzak bere leloa du. Zein izan zen 28. edizioarena?

- a) Asko dezake buruak, baina gehiago eskuak.
- b) Asko dezake eskuak, baina gehiago buruak.
- c) Asko egin dezakete bai eskuek, bai buruak.

2. Zerrenda bat prestatzen da...

- a) ... 100 esaera zaharrekin.
- b) ... 99 esaera zaharrekin eta berri batekin.
- c) ... 100 esaerekin; batzuk berriak, besteak asmatuak.

3. Zer egin behar da zerrendarekin?

- a) Esanahiak ikasi, txapelketan, begiratuta ere, ulertu egin behar dituztelako.
- b) Eskura izan, esanahien zerrendarekin lotzeko.
- c) Buruz ikasi, txapelketan ez baitute zerrenda eskura izango.

4. Zertan datza txapelketa?

- a) Esaera zaharrak eta bertsoak lotzean datza.
- b) Esaera zaharrekin beste lehiakideentzako bertsoak sortzean datza.
- c) Esaerak berriak asmatu eta lehiakideek sortutakoak identifikatzean datza.

5. Zein da zuzena?

- a) Zerrendako esaeren esanahia asmatzea nahikoa da.
- b) Zerrendako esaerak gutxi gorabehera esatea baliozkoa da.
- c) Zerrendako esaeretan ezin da hitz bakar bat ere aldatu.

6. Nolakoa izaten da goiza?

- a) Goizean, triki-poteoa dago, girotzeko, arratsaldean baita txapelketa.
- b) Goizean, idatzizko bertsoekin hasten da txapelketa.
- c) Goizean, tabernaz taberna, lehiakideek bertsoak irakurtzen dituzte.

7. Nolakoa izaten da eguerdi eta arratsaldea?

- a) Bazkalostean, bertsolariek bat-bateko bertsoak botatzen dituzte.
- b) Herri-bazkaria egiten da; eta, ondoren bertso-eskolakoen bertsoak datoz.
- c) Herri-bazkarian atseden hartzen dute; eta arratsaldean, berriro, tabernaz taberna, txapelketari amaiera ematen diote bat-bateko bertsoekin.

Erantzun zuzenak 8. orrialdean daude.

Entzun ondoren

TALDEAN

3. Euskaltegiko Txapelketa egingo dugu?

Nahi izatera, euskaltegian txapelketa egin dezakezue: 20 esaera zaharren bueltan ibiliko gara. Jarri binaka, eta irabazi 10 puxtarri asmatutako esaera bakoitzarengatik! Datozen orrialdeetako ariketetan ere, berdin joka dezakezue. Zorte on!

Hasteko, osatu esaera zaharrak zutabeak lotuz, adibidean bezala.

1. Abere gaiztoa

2. Aitzakia bila dabilenak
3. Asko balio du indarrak,
4. Bakarrik ezin denean,
5. Berba politak,
6. Elea zilar dela,
7. Eroriena izanik ere,
8. Ezertarako balio ez duenik
9. Hastea erraz,
10. Ibiltari gauean,
11. Ilea zuritzea hobe da,
12. Kanpoan lili,
13. Mila urte igarota,
14. Norberaren burua
15. Pobreak,
16. Sasiak ere
17. Sugea hilagatik,
18. Tontoak zer daki egiten?
19. Ulerle onari,
20. Zakur zaharrak,

- a. burua baino
- b. baditu begiak
- c. berba gutxi
- d. da gorrotoa**
- e. denoi gustatzen
- f. ta etxean elorri
- g. ixiltzea urre
- h. beti aurkitzen du
- i. laguntza eskatzea ez da lotsa
- j. adausi handirik ez
- k. inork ez dauka bekataritzat
- l. gehiago buru azkarrek
- m. Ondo egina desegiten
- n. irautea zail
- ñ. lagun gutxi
- o. ez dago
- p. ura bere bidean
- q. logale goizean
- r. sugekumeak bizi
- s. altxa daiteke

ERANTZUNAK:

1 d; 2 ___; 3 ___; 4 ___; 5 ___; 6 ___; 7 ___; 8 ___; 9 ___; 10 ___;
 11 ___; 12 ___; 13 ___; 14 ___; 15 ___; 16 ___; 17 ___; 18 ___; 19 ___; 20 ___.

Erantzun zuzenak hurrengo orrialdean daude, baita 8. orrialdean ere.

TALDEAN

4. Esaera zaharrak esanahiekin lotzen

Lotu esaera zaharrak esanahiekin azalpenen gainean zenbakia idatzita, eta irabazi puxtarriak! 10 esanahi daude; gainerakoak, ulertzen al dira? Argitu zalantzak guztien artean, eta esan: zein da zuen esaera gustukoena?

1. Abere gaiztoa da gorrotoa
2. Aitzakia bila dabilenak beti aurkitzen du
3. Asko balio du indarrak, gehiago buru azkarrak
4. Bakarrik ezin denean, laguntza eskatzea ez da lotsa
5. Berba politak, denoi gustatzen
6. Elea zilar dela, ixiltzea urre
7. Eroriena izanik ere, altxa daiteke
8. Ezertarako balio ez duenik ez dago
9. Hastea erraz, irautea zail
10. Ibiltari gauean, logale goizean
11. Ilea zuritzea hobe da, burua baino
12. Kanpoan lili, ta etxean elorri
13. Mila urte igarota, ura bere bidean
14. Norberaren burua inok ez dauka bekataritzat
15. Pobreak, lagun gutxi
16. Sasiak ere baditu begiak
17. Sugea hilagatik, sugekumeak bizi
18. Tontoak zer daki egiten? Ondo egina desegiten
19. Ulerle onari, berba gutxi
20. Zakur zaharrak, adausi handirik ez

a ____

Den-denak balio du zerbaitetarako: liburu txar batetik, hitz polit bat ikas dezakegu.

b ____

Gauza batzuk ez dira sekula aldatzen.

c ____

Beti egoten da bigarren aukeraren bat, eta sekula ez da itxaropena galdu behar.

d ____

Egoera normal batean sekula egingo ez genituzkeen gauzak egin ditzakegu amorruren mende gaudenean.

e ____

Ekintza guztiek dakarte ondorioren bat. Txanpon guztiek dituzte aurkia eta ifrentzua; arrosek, lorea eta arantzak...

Erantzun zuzenak 8. orrialdean daude.

f ____

Non-nahi, gutxien uste den tokian, izan liteke ikusle bat, zelatari bat. Beraz, kontuz zer egiten duzun edozein tokitan, agian ikusiko zaituzte-eta!

g ____

Arazo batzuk erraz desagerraraz ditzakegu, baina baliteke horien ondorioak zailagoak izatea konpontzen.

h ____

Zenbait pertsonak arras jokaera ezberdina dute tokiaren arabera: kalean, jendearekin, atseginak dira (lore ederra dirudite); etxe barruan, berriz, senideekin-eta, arantzaz beterik agertzen dira.

i ____

Arabiarrek honen antzeko zerbait esaten omen dute: "Egizu hitz, soilik baldin eta esango duzuna ederragoa bada isiltasuna bera baino."

j ____

Erraz ulertzen duenari, gauzak labur azaldu.

TALDEAN

5. Esaera zaharrak bertsoekin lotzen

Lotu aurreko esaera zaharrak bertso idatzi hauekin gainean zenbakia idatzita eta behean esaera. Ea zenbat puxtarri irabazten duzuen!

a _____

Hondartzan eder agertu nahian
urte honetako udan
gimnasia apuntatu naiz
bukatu den urte-mugan
bi aldiz joan naiz ta onartzen dut
orain nagoela dudan
ea otsaila heltzen denean
oraindik jarraitzen dudan

b _____

Bertsolaria eta gaztea
gauzez nenbilen parrandan.
Ondo pentsatuz, gaztetan zenbat
goiz galdu izan ditudan...
Horrek guztiak ondorioak
izan zituen segidan.
Le(he)n niri amak esaera hau
sarritan esaten zidan.

Nahi baduzu,
a eta b
bertsoak
entzun
ditzakezu.

a bertsoa

c _____

Milei, Abaskal, Trump ta Meloni
hareek bai ederra plana!
Korrante latzak eroten ixten
dauen hiritar otzana
itsas-laminen kantukaz deke
erakartzeko afana.
Mila inuxentek botu babesaz
aldrebestu ahal badau dana,
Komun-zulotik behera joango da
ehun urtetan lortu dana.

d _____

Kopla batean ezin
da sartu berba lar,
baina batzuentzat ez
da gehiago behar.

b bertsoa

(kopla txikia)

Erantzunak
8. orrialdean
daude.

- a) _____
b) _____
c) _____
d) _____

Goazen bada, "arratsaldeko" saiora! Entzun ondoko estekako bi bertsoak, eta idatzi behean esaera zaharrak eta haien zenbakiak.

Lehena: _____

Bigarrena: _____

Ahozko bi
bertsoak

Erantzunak
8. orrialdean
daude.

TALDEAN

6. Bagoaz Txapelketara

Jada badakigu zein den Esaera Zaharren Txapelketaren dinamika. Hemen behean, parte hartzeko zenbait oinarri ere badituzu. Irakurri egoera, eta egin solasaldia hirunaka.

Solasaldirako egoera:

Zuetako batek bertan parte hartzeko proposamena egingo du; batek onartu egingo du, oso pozik gainera; beste batek zalantzak izango ditu (berak erabaki dezala animatu edo ez).

Komenta itzazue parte hartzeko oinarriak eta oharrak, eta adostu xehetasunak: nor gehiago gonbidatuko duzue taldea osatzeko? Zein izen emango diozue taldeari? Nola prestatuko duzue txapelketa? Nola geratuko zarete?

Parte hartzeko zenbait oinarri:

- Txapelketa taldeka egiten da (2, 3 edo 4 kide, 16 urtetik gorakoak).
- Talde bakoitzak izen bat edukiko du.
- Parte-hartzaileek 100 esaera zahar dute ikasteko.
- Taldeek 12 € ordaindu beharko dute izena ematean, inskripzio gisa. Bazkarirako, 18 € pertsonako (langabeek, 15 €).

Elkarbizitzarako oharrak:

- Tabernan, tragoa epaileari edo arduradunari eskatu, eskaera-orrian apunta dezan; ez tabernariari.
- Saia gaitezen pote bera hartzen tabernetan, inor ez erotzeko.
- Bazkarian, arduradunek eramango dute edaria eta janaria mahaira.
- 4 pertsonako, hauxe: botila bat ur, pitxerra garagardoa ala botila ardoa gehi plater bat janari. Dagokion bezala partekatu 4ron artean.
- Aparteko zer edo zer nahi izanez gero, norberaren kontura.
- Oharrok betez gero, denok zoriotsu ibiliko gara.

Pentsatu zer esango duzun:

Esaldiok erabil ditzakezu:

- *Taldea osatzeko, zergatik ez diogu Anari esaten?*
- *Nahi izanez gero, ni izan ninteke mahaiko arduraduna.*
- *Nola ikasiko ditugu 100 esaera zahar? Nola jardungo dugu? Banatuko ditugu?*
- *Prezioz ondo dago, ezta?*
- *Onena autobusez joatea izango da; hartara, lasaiago ibiliko gara.*

BAKARKA

7. Esaera zahar gehiago

Hau etxean egin dezakezu. Esaera zahar gehiagorik ikasi nahi? Bada, hemen dituzu gehiago. Hasteko, lotu atsotitzak eta esanahiak (adi!, esaera zahar bat sobera dago):

1. Abaderik ez da jausten gaztaina ganetik
2. Mihi luzeak, eskua labur
3. Bortxako lan, txarra
4. Txapelik handienak ez du buru hutsik betetzen
5. Diru-soinua gorrek ere entzuten
6. Zenbat buru, hainbat aburu

a ____

Nahi gabe, gogoz kontra, behartuta, norbaitek aginduta egiten diren lanak eskasak izaten dira.

b ____

Itxura guztien arabera, diruak mugiarazten du mundua, eta edonor dago/gaude haren mende.

c ____

Ez da oso kontu arrunta apaizak gaztainondoetara igotzea, beti izaten dutelako nork jaso gaztainak haientzat.

d ____

Askok hitz egiten duenak, normalean, gutxi ematen du.

e ____

Arropak, kanpoko itxurak oro har, ezin ditu gure gabeziak estali.

Erantzun zuzenak 8. orrialdean daude.

Orain, lotu goiko hiru esaera zahar beheko bertsoekin:

a ____

Latina jakin arren
 hauexek ederto,
 arbolaren azpian
 geldi eta kieto.
 Alfer- ta eroso-fama
 daukatenak peto,
 esamolde bat dago
 hau adierazteko,
 (e)ta ez baduk asmatzen
 aipazak hobeto!
 (10eko txikia)

b ____

Lanaldi bukaeran,
 sorpresa! Ze suerte!
 Nagusiak esan dit:
 "Informe hau bete!".
 Ordu estrak doan (e)ta
 lanorduak merke,
 gogoia faltan eta
 sobran aski neke,
 eskerrak existitzen
 dela ChatGPT.
 (10eko txikia)

c ____

Batzuek dute erretolika
 Demostenesen pareko,
 zelako azalpen eta argudio,
 metafora (e)ta epiteto;
 horrelakoen hitz-jarioan
 ez sinestea hobeto,
 esaterako duten indarra
 agortzen zaie egiteko.
 (8ko handia)

Erantzun zuzenak 8. orrialdean daude.

ERANTZUNAK

2. Zer diote irratsaioan?

1- b; 2- b; 3- c; 4- a; 5- c; 6- b; 7- a

3. Euskaltegiko Txapelketa egingo dugu?

1- d; 2- h; 3- l; 4- i; 5- e; 6- g; 7- s; 8- o; 9- n; 10- q; 11- a; 12- f; 13- p; 14- k; 15- ñ; 16- b; 17- r; 18- m; 19- c; 20- j

4. Esaera zaharrak esanahiekin lotzen

a- 8; b- 13; c- 7; d- 1; e- 10; f- 16; g- 17; h- 12; i- 6; j- 19

5. Esaera zaharrak bertsoekin lotzen

Bertso idatziak: a- 9; b- 10; c- 18; d- 19

Ahozko bertsoak (audioak): lehena, 2; bigarrena, 3 (transkripzioak behean)

7. Esaera zahar gehiago

a- 3; b- 5; c- 1; d- 2; e- 4; / 6. esaeraren esanahia: pertsona bakoitzak bere iritzia (aburua) du.

Hiru esaera zaharrak (eta bertsoak): a- 1; b- 3; c- 2

5. jarduerako ahozko bi bertsoen transkripzioak:

2. Aitzakia bila dabilenak beti aurkitzen du

Batzuekin da gertatzen
zaila omen da elkartzeko
beti zeozer gertatzen da ta
arrazoi-almazen
atzo beranduegi zen
ta gaur goizegi omen
kontu bat dela, beste bat dela
ez gara geratzen (bis)

3. Asko balio du indarrak, gehiago buru azkarrak

Horma berreraikirik
ai zenbat endredo
bultza eginez zuzentzen
hasi nintzen bero
horrela ezin liteke
gauza onik espero
gehiago lortzen dogu
pentsatuez gero (bis)

Zerrenda:

1. Abere gaiztoa da gorrotoa
2. Aitzakia bila dabilenak beti aurkitzen du
3. Asko balio du indarrak, gehiago buru azkarrak
4. Bakarrik ezin denean, laguntza eskatzea ez da lotsa
5. Berba politak, denoi gustatzen
6. Elea zilar dela, ixiltzea urre
7. Eroriena izanik ere, altxa daiteke
8. Ezertarako balio ez duenik ez dago
9. Hastea erraz, irautea zail
10. Ibiltari gauean, logale goizean
11. Ilea zuritzea hobe da, burua baino
12. Kanpoan lili, ta etxean elorri
13. Mila urte igarota, ura bere bidean
14. Norberaren burua inok ez dauka bekataritzat
15. Pobreak, lagun gutxi
16. Sasiak ere baditu begiak
17. Sugea hilagatik, sugekumeak bizi
18. Tontoak zer daki egiten? Ondo egina desegiten
19. Ulerle onari, berba gutxi
20. Zakur zaharrak, adausi handirik ez

Iturria: AEK (Praktikatu.eus)

Sekuentzia honetako esaeren zerrenda, bertsoak eta esanahiak
Sopelako Esaera Zaharren 30. edizioari dagozkio (2025).

Izena emateko (edo informazio/material gehiago eskuratzeko):

<https://praktikatu.eus/esaerazaharrak/>

Esaera Zaharrak – AEK (695 774 015, esaera.zaharrak@aek.eus)

Bertsoen egileak (30. edizioa):

ALBEko kideak
(Algortako Bertso Eskola)

HIZTEGI LAGUNGARRIA

Martia despeditzeko. Martxoari agur esateko, bizkaieraz.

Izango ditu hizpide. Gai horri buruz hitz egingo dugu.

Aukeratu duten leloa. Ekitaldi baten goiburu nagusia, jendea erakartzeko erabiltzen dena. Eslogana.

Zertan datza? Zertan oinarritzen da?

TRANSKRIPZIOA

Edurne Ayuso, esataria: Gaur, martia despeditzeko, esaera zaharrak izango ditugu hizpide. Izan ere, lehen esan bezala, bihar ospatuko dute Sopelan Esaera Zaharren txapelketaren 28. edizioa. "Asko dezake eskuak, baina gehiago buruak", horixe aukeratu duten leloa. Aitor Fernandez de Martikorena Rodriguez antolatzaileetako bat da. Kaixo, Aitor, egun on!

Aitor Fdez. de Martikorena: Bai, egun on!

Edurne Ayuso: Dena prest duzue biharko?

Aitor Fdez. de Martikorena: Baietz esanez gero, gezurra litzake (litzateke); beraz, ez dut esango.

Edurne Ayuso: Eta, Aitor, 28 urteko bidea egin du jada. Bere garaian, zertarako, zergatik eta zertarako sortu zen txapelketa hau?

Aitor Fdez. de Martikorena: Ba, esango dizut lehenengo edizioa izan zela 92an. Ni ez nintzen egon, baina kontatu didate, ba... bueno, eta gero ikusi ditut frogak dokumentalak ikusi ditut; beraz, badakit egia dela.

Edurne Ayuso: Pentsa, zera, lehia hartatik jada 28 urteko bidea egin du, eta bihar egingo duzue txapelketa. Zertan datza? Nola antolatzen da Esaera Zaharren Txapelketa hau?

Aitor Fdez. de Martikorena: Bueno, jada pista txiki bat eman dizut, ze bertsoak eta esaerak daude.

Edurne Ayuso: Bai.

Aitor Fdez. de Martikorena: Bueno, kontua da guk zerrenda bat prestatzen dugula: 100 esaera zahar; bueno, barkatu, gezurra: 99 esaera zahar eta bat berria.

Edurne Ayuso: Hara!

Aitor Fdez. de Martikorena: Ze bat berria da. Zuk seguru irakurri dituzula guztiak eta pentsatu dituzula "Ai, ze politak esaera zaharrak". Bueno, pues (bada) bat faltsua da.

Edurne Ayuso: Eta nor arduratzen da esaera zahar faltsu hori asmatzeaz?

Aitor Fdez. de Martikorena: Ni neu...

Edurne Ayuso: Ai!

Aitor Fdez. de Martikorena: ... egia esanda. Bueno, kontua da: 100 esaerako zerrenda daukate parte-hartzaileek. Gero ezin dute erabili, lehiaketan zehar, orduan buruz ikasi behar dituzte, eta entzungo dituzte hainbat bertso, eta bertso bakoitza esaera zahar bati buruzkoa da. Eta euren lana da bertsoa entzun, interpretatu eta asmatu zein den esaera zaharra. Eta gero esan behar dute, gainera, lehiaketa denez, esan behar dute zerrendan agertzen den moduan; hau da, ez du balio aldatzeak.

Edurne Ayuso: Hitz bat aldatzeak-edo, ez: izan behar du zehatz eta mehatz.

Aitor Fdez. de Martikorena: ... ez du balio, horixe bera.

Edurne Ayuso: Konforme. Bai ariketa polita, orduan!

Aitor Fdez. de Martikorena: Egiten dugu goizeko partea (atala), tabernaz taberna egiten dugu, Sopelan. Hau da, Sopelako hainbat tabernak laguntzen digute, eta horregatik, ba, goizean tabernaz taberna egiten dugu lehiaketa, eta bertsoak jada idatzita daude. Horiek egiten dituzte Algortako Bertsolari Eskolako (ALBE, Algortako Bertso Eskolako) lagunek, egiten dizkigute hainbat bertso, eta jada idatzita daude, eta, beraz, bueno, haietako bat atera, kantatu, eta interpretatu behar dute, esanahia interpretatu behar dute parte-hartzaileek. Hori, goizean. Gero, jada, herri-bazkaria egiten dugu, hor Artadi garagardotegian; eta gero jada arratsalderako, jada zuzenean dira bertsoak; jada, hori, Xabat etorriko da, espero dezagun Erika ere etortzea, eta guk ematen diegu esaera, esaera bat...

Edurne Ayuso: Bai.

Aitor Fdez. de Martikorena: ...eta haiek sortu behar dituzte bat-batean bertsoak esaera horren gainean, eta... Bueno, prozedura berbera da, baina goizean bertso idatziak dira, eta arratsaldean bat-batekoak.